

הכנסת העשרים וחמש

יוזמים: חברי הכנסת בנימין גנץ

אורית פרקש הכהן

גדי איזנקוט

חילי טרופר

מיכאל מרדכי ביטון

מתן כהנא

אלון שוסטר

פנינה תמנו

פ/25/3745

הצעת חוק הבחירות לכנסת (תיקון – שינוי מבנה פתק ההצבעה), התשפ"ג–2023

הוספת פרק ז' 1. בחוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], התשכ"ט–1969 (להלן – החוק העיקרי), אחרי סעיף 80 יבוא:

"פרק ז'1: שיטת בחירה רשימתית פתוחה למחצה

סימון מועמדים 80א (א) נוסף על האמור בסעיף 57(ב), מועדפים .

לבחירה לשנות את סדר רשימת המועמדים על ידי סימון בפתק ההצבעה מועמדים מועדפים ברשימת המועמדים לכנסת (לעניין חוק זה – "שיטת בחירה רשימתית למחצה"); לעניין זה, "מועמדים מועדפים" – מועמדים המועדפים על הבחור ברשימת המועמדים לכנסת;

(ב) בהגשת רשימת המועמדים לוועדה המרכזית לפי סעיף 57(א), רשימת המועמדים תציין כי המפלגה החליטה כאמור בסעיף קטן (א);

(ג) בהגשת רשימת מועמדים משותפת, רשימת המועמדים תציין גם את הסכמתן של כל המפלגות ברשימה.

פתקי ההצבעה 80ב (א) על אף האמור בסעיף 76(א), אם בחרה המפלגה לאפשר לבחירה לסמן מועמדים מועדפים, יופיעו על פתקי ההצבעה שיש עליהם אות של רשימת המועמדים פרטים אלה:

(1) המספר הסידורי, השם הפרטי ושם המשפחה של כל מועמד ברשימה, לפי הסדר שבו הופיעו ברשימת המועמדים שהוגשה לוועדה המרכזית לפי סעיף 57;

(2) מקומות לסימון המועמדים המועדפים; לעניין זה – ליד כל פרטי מועמד ברשימה, יהיה מקום בו הבוחר יוכל לסמן את המועמדים המועדפים, מלבד המועמד במקום הראשון ברשימת המועמדים;

(3) הסבר על האפשרות לסמן בעט עד חמישה מועמדים מועדפים, מלבד המועמד במקום הראשון ברשימת המועמדים.

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א), מספרו הסידורי של המועמד המקום הראשון ברשימה יהיה קבוע ולא ניתן יהיה לשנות את מספרו בפתק ההצבעה; (ג) המפלגה רשאית להוסיף את שמות המועמדים ברשימה בערבית שהוועדה המרכזית אישרה כמקבילים לשמותיהם בעברית;

אופן ההצבעה 80ג אם פתק ההצבעה הוא של מפלגה שבחרה לאפשר לבוחריה לסמן מועמדים מועדפים, הבוחר רשאי לסמן בעט על גבי פתק ההצבעה עד חמישה מועמדים מועדפים.

ספירת פתקי 80ד (א) נוסף על האמור בסעיף 79(ב),
ההצבעה . הפרוטוקול אשר עורכת ועדת הקלפי
יכלול את ספירת הקולות שקיבל כל
מועמד שסומן כאחד מן המועמדים
המועדפים ברשימתו;

(ב) פתק שסומנו בו יותר מחמישה
מועמדים ייספר כפתק הצבעה לאותה
רשימת מועמדים מבלי שסומנו בו
מועמדים מועדפים;

(ג) פתק הצבעה שסומן בו מועמד
מועדף שלא בהתאם להוראות סעיפים
80ב ו-80ג, לא ייספר במניין הקולות
שקיבל מועמד זה כאחד מן המועמדים
המועדפים ברשימתו; על אף האמור,
פתק ההצבעה ייספר במניין הקולות
שקיבלה רשימת המועמדים וייספר
במניין הקולות שקיבלו המועמדים
המועדפים האחרים המסומנים לפי
ההוראות;

(ד) נוסף על האמור בסעיף 79(ה), יושב
ראש ועדה אזורית, יושב ראש הוועדה
המרכזית, וממלאי מקומם רשאים לתקן
בפרוטוקול של ועדת קלפי את הקולות
שקיבלו מועמדים מועדפים.

תוצאות 80 (א) על אף האמור בסעיף 83, ברשימת

ההצבעה ה. מועמדים שזכתה במנדטים ושהמפלגה

בחרה לאפשר לבחוריה לסמן מועמדים

מועדפים, ועדת הבחירות המרכזית

תערוך רשימה של המועמדים שקיבלו

מחצית המודד לפחות לפי הסדר של

מספר הקולות הכשרים שקיבל כל אחד

מהמועמדים המועדפים;

(ב) ועדת הבחירות המרכזית תשנה את

הרשימה של המפלגה שבחרה לאפשר

לסמן מועמדים מועדפים כך שכל אלה

שקיבלו מחצית המודד לפחות יופיעו

לפני מספר שתיים ברשימת המועמדים

האמורה;

(ג) מועמדים מועדפים שקיבלו לפחות

מחצית המודד וקיבלו את אותו המספר

של הקולות הכשרים, יסודרו ברשימת

המועמדים לפי מי שהיה קודם ברשימה

טרם הבחירות.

פרסום תוצאות 180. נוסף על האמור בסעיף 84(א), ההודעה

ההצבעה תפרט את מספר הקולות הכשרים אשר

קיבל כל אחד מהמועמדים המועדפים."

תחולה 2. חוק זה ייכנס לתוקפו החל מהבחירות לכנסת העשרים ושש.

ד ב ר י ה ס ב ר

שיטת ההצבעה הנהוגה בישראל היא לרשימות מועמדים, כלומר שיטה

רשימתית-סגורה. בפתק ההצבעה מופיעים שם הרשימה, האות שלה ולעיתים גם שמו

של העומד בראשה. במצב זה, לבוחרים בבואם לקלפי אין אפשרות להשפיע על הרכב

הרשימות המתמודדות. התוצאה היא שהשיטה מחלישה עד מאוד את הקשר בין האזרח לנבחריה ושוללת ממנו את האפשרות לקדם מועמד ראוי. בנוסף, שיטה זו מגבירה את חוסר השקיפות באשר להרכב מועמדי הרשימה – והמועמדים, מצדם, צריכים לשאת חן בעיני הגוף הבוחר של המפלגה שתמך בהם (למשל חברי המפלגה, מוסד מפלגתי נבחר, אליטה מפלגתית או מנהיג יחיד) אך לא בעיני כלל מצביעי הרשימה.

הניסיון הבין-לאומי מלמד כי ישראל היא אחת המדינות הבודדות במשפחת הדמוקרטיות המפותחות שיש בהן שיטה רשימתית-סגורה: רובן המכריע של הדמוקרטיות שיש בהן שיטת בחירות דומה לזו שקיימת בישראל מאפשרות לבוחר בבואו לקלפי להשפיע על הרכב רשימת המועמדים – כך נוהגות 19 מתוך 23 הדמוקרטיות החברות ב-OECD שיש בהן שיטת בחירות יחסית עם רשימות מועמדים (מבין ארבע המדינות שבהן יש שיטה רשימתית-סגורה, בשלוש יש בחירות אזוריות, שמגבירות אף הן את הקשר בין האזרח לנבחריה). ישראל היא הדמוקרטיה היחידה ברשימה זו שאין בה לא מרכיב אישי ולא מרכיב אזורי בשיטת הבחירות. המגמה בעשורים האחרונים היא של מעבר לשיטות אלה, למשל בקרואטיה (ב-2015). שיטה זו נקראת לעתים "פריימריז ביום הבחירות", והשיטה הספציפית שאנחנו מציעים לאמץ בישראל מכונה בספרות "פתק פתוח-למחצה" או "שיטה רשימתית פתוחה-למחצה".

הצעת החוק נועדה לשנות את מבנה פתק ההצבעה בישראל בקרב רשימות שירצו בכך, אך לאפשר לרשימות שלא ירצו בכך לשמור על פתק ההצבעה הישן, וזאת לנוכח הקושי האפשרי של הציבור ובמיוחד של המערכת הפוליטית להסתגל לשינוי. פתק ההצבעה החדש, שיפרט את שמות וסדר המועמדים, יעניק לבוחרים שתי ברירות: האחת, להצביע לרשימת המועמדים המופיעה על גבי הפתק, כלומר לאשר את סדר המועמדים כפי שנמסר לוועדת הבחירות המרכזית (בדומה לשיטה הנהוגה היום אך עם שקיפות רבה יותר, כיוון ששמות המועמדים יופיעו על גבי פתק ההצבעה); השנייה היא להצביע (על ידי סימון) למועמד אחד ועד חמישה מועמדים מבין המועמדים המופיעים ברשימה. מועמדים שיקבלו קולות רבים (לפי ההצעה הנוכחית – מחצית המודד, כלומר ממספר הקולות הדרושים כדי לקבל מנדט אחד במהלך חלוקת המנדטים הראשונית) "יוקפצו" במעלה הרשימה (אך לא על חשבון ראש הרשימה, שמקומו "ישוריין" ואי אפשר יהיה לסמן את שמו).

שיטה זו תאפשר לכלל מצביעי הרשימה, ורק להם, להשפיע על הסיכויים של מועמדים ספציפיים מתוך הרשימה להיבחר לכנסת; זאת בניגוד לשיטת הפריימריז, המאפשרת ל"חברים לא כנים", שאינם תומכי המפלגה ומצביעה, להשפיע על הרכב רשימת המועמדים. בהקשר זה, השיטה הזו תאזן את המשקל של בחירת המועמדים הפנים-מפלגתית – אם כי לא תייתר אותה, שכן כל רשימה עדיין תצטרך לדרג את מועמדיה לכנסת. השיטה גם תגביר את השקיפות בבחירות בכל הנוגע להרכב רשימת המועמדים, ואת האחריות של הנבחרים וההיענות שלהם לבוחרים. כמו כן, היא גם תעודד את המפלגות להציב ברשימותיהן מועמדים איכותיים ותגביר את הייצוגיות של קבוצות חברתיות שונות.

לבסוף, הפתק הפתוח-למחצה ימסד את הפוליטיקה האישית, שממילא הולכת ומתחזקת, וישלב אותה בזירת הפוליטיקה הבין-מפלגתית. הדבר ייעשה תוך חיזוק החפיפה בין ההצלחה האישית של המועמד לבין ההצלחה של רשימת המועמדים, כך שמועמד שירצה לגייס קולות לעצמו יצטרך קודם כל לפעול לטובת הרשימה כולה, וזאת בניגוד להתמודדות בפריימריז, שבה המועמדים גם פועלים לטובתם האישית, נגד מועמדים אחרים ולא לטובת המפלגה. על כן, גם אם המועמד ירצה אולי להבליט את עצמו כדי לזכות לקולות הבוחרים, לא יהיה לו כדאי לפגוע בחבריו לרשימה.